

Գեղերը զացած և բազարաց ճանրու
ծախերը խմբաբաժնեական վրայան
լրացրաք վերաբերեալ նամակ
կամ որ եւ իցէ գրութիւն խմբագիր
— Տնօրէնին պիտի ուղղուի, և՛ Պե-
լրս, Չինիլի խան, Մարտիոս քրահան
անկը։

Ճամբու ծախերը չվճարուած եւս
ժախ չընդունուիր։

3577. 1/100 7. 110.28

Նախագահ	88
Խմբագիր	89
Կարգավիճակ	30
Հիմնադրված	31
Հիմնադրված	30
Հիմնադրված	405
Պրիմեր	40
Պրիմեր	134

ԱՌՏԱՆԻՍԻԱՆԻՊՈԼԻՏ
ԵՐԱՅԻՄԻԱՆԻՊՈԼԻՏ

30 յուրիս	Երևանի քաղաքի քաղաքացիները	43 39
1 յուրիս	Երևանի քաղաքի քաղաքացիները	43 25
Կապ	Կապ	43 27

Ս. Զ. Գ. Ա. ՅԻՆ

Ամեն. Ս. Պատրիարք հայրն երեկ հասարակային շինութեանց նորընտիր նախարար վսեմ. Սեդրակ փաշային այցելութեան դնաց :

Յետոյ վսեմ. Պէ. յիշկիսի պէյին հետ տեսակցելու դնաց 'ի վանիք-իդ' ազգային ինչ ինչ խնդրոց համար, որոց մին է Բայրապ առաջնորդ Գեր. Սարգիս վարդապետի խնդիրը :

Ն. Սրբազան թիւնը Պէ. յիշկիսի պէյին ապարանքէն ելնելով վանիք-իդի նաւամուտոյցը շոգենաւի սարսած ժամանակ, Բարձր. Ֆաղլլ Մուսթաֆա փաշայի կողմէն յատկապէս եռաթի գեղեցիկ նաւ մը գտաւ 'ն. Սրբազան թիւնն առաւ Գուրուշէնէ տարաւ :

Ազգային ժողովոյ եկեղեցական անդամներէն պահած երեք երեսփոխանաց տեղ նոր ընտրութիւն ըլլալով հետեւեալ երեք եկեղեցականք երեսփոխան ընտրուեցան :

Արժ. Եղիշի վարդապետ
Պողոս խոյստման
Տ. Սահակ քհնյ. Օրթոդոքսի

ԵՐԵՎԱՆԻ ՓՈՐՁԱՆԻՔ

Այս անունը կուտար ժամանակաւ հոգեւոր Յակոբ Ս. Պատրիարքը Տիգրանեան Միջոցաւ Գործողութիւն (այժմ կոչուողոյ) որ գաւառացի մէջ յարուցած խռովութեանց պատճառաւ քանիցս Կ. Պոլսի բերել տրուած, բայց ամեն անգամուն ալ անպատիժ մնալով նոր և աւելի մեծ պաշտօններ ստացած և դարձեալ գաւառները զրկուած է 'ի պատուհաս խղճալի Հայ ժողովրդոց :

Մեր միտքն յիշեալ վարդապետին անցեալը նկարագրելէ հետո՝ ամեն ոք կը յիշէ նորա ճարտար հնարամտութիւններն, որովք յաջողեցաւ մարաքաղաքի ժողովրդեան պարզամիտ մասն յինքն գրաւել իւր հրաշագործ խաչահանգի խոտերով, Գիւրաթեան լուսաւորելու պատրուակաւ հաղորաւոր լիբաներ հաւաքել, և 'ի վերջոյ Ս. Էջմիածին երթալով՝ առանց վիճակի եպիսկոպոս ձեռնադրուիլ ներկայ վեհ. կաթողիկոսին :

Դիւրաւ կրնայ երեւակայել մէկը թէ Տիգրանեան սոսկ վարդապետ մ'եղած ժամանակ՝ երբոր այսչափ հրաշքներ գործած և «Եօթն փորձանք» արտոյտին արժանացած է, բնականաբար եպիսկոպոսանալէն վերջն առաւել զարմանաւքանց հրաշքներ պիտի գործէր, և հետեւաբար ազգին գլխուն ոչ թէ եօթն՝ այլ եօթանասուն և եօթն փորձանք պիտի ըլլալ :

Տիգրանակերտէն եկած նամակները լիովին կը հաստատեն զայս :

Թողունք յիշեալ եպիսկոպոսին ասկէց երեք տարի առաջ Տիգրանակերտի մօտ Սրբազան Բարձրահայեաց վանքն իբր ուխտի երթալով խեղճ ձերուհի վանահայրն համազօր, վանքին մէջ գիշերօթիկ ճեմարան բա-

նալու խոտորմով ժողովարարութեան յանձնարարաբար ստանալը, գաւառին ամեն կողմը պտրտելով 30,000 զըշ հաւաքելը, յետոյ այն ստակը վանքին միտրանութեան չը յանձնելէ հետ վանահայրն ու միաբանութիւնը կառավարութեան մատնելով բանտարկել տալը, թողունք Տիգրանակերտու առաջնորդութիւնը ձեռք բերելու համար նիւթած մեքենայութիւնները, կառավարութեան պաշտօնատարաց և կուսակալին քով երթելու խառնակութիւններ ու մատնութիւններ ընելը, թողունք ասոնք, և միայն վերջին օրերու ըրած ազգաբաւ մատնութեան գործը յիշենք :

Գիտեն ընթերցողք, թէ Տիգրանակերտու գաւառին այլ և այլ քրիստոնէայ ժողովուրդք միահամառ բողոք տուած են առ Բ. Գուռն գաւառին կուսակալին դէմ, և Բ. Գուռն ալ այն բողոքը նկատողութեան առնելով յատուկ պաշտօնատար մը զրկած է 'ի քննութիւն : Սրբ. Տիգրանակերտէն մեզ գրուած նամակ մը կը ժամուցանէ թէ Տիգրանեան եպիսկոպոսը՝ քննիչ պաշտօնատարին քով երթելու ժողովրդոց բողոքները կը հերքէ, սուտ են, անիրաւ են քրիստոնէայք կրօն, և մինչև իսկ կաշխատի եղեր քրիստոնէից գրուիներն և մատնաւորապէս Հայոց առաջնորդական տեղապահ փրկապոս վարդապետն 'ի բանտ ձգել տալ իբրեւ գրգռող, և այն և այն :

Տիգրանակերտու Հայ ժողովուրդը վերջին ասորիման զայրացած է յիշեալ մատնիչ եպիսկոպոսին դէմ, և հանրագումարութիւններ զրկելով 'ի Պատրիարքարան՝ Տիգրանակերտէն հեռացումը կը խնդրեն :

Տեսնենք թէ Պատրիարքարանը պիտի յաջողի՞ այս անգամ՝ իւր կշխմութիւնն զգացնել այդ եօթն փորձանք եպիսկոպոսին :

ՄԱՍԻՍԻՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

Ի վերայ հանդիմանելու Ներսէս Երեմիայի անհաւատիկութեան, որ ինչպէս ասէր Ներսէս Երեմիայի, «որ ինչպէս ասէր Ներսէս Երեմիայի, որ ինչպէս ասէր Ներսէս Երեմիայի» :

(Շաբ. Կէ. Բէ. 1699)

« Զինի այսօրվոյ ազգապայտուկ կարգադրութեանց մտածեաց ինչեւ ազգային վարժարան վսեմ լուսաւորութեան հայազգի մանկանց հոգեւորականաց և աշխարհականաց ըսկըսու 1821 ամին պատրաստել զսեղի ուսումնարանին և զին թմ նորին գրեաց Պարսկաստան առ բարևամի իւր աստքել անտի լաւ վարպետներ, որմնադիրներ, եւ աղիւս կտրգներ, որք և շուտով առաքեցին ընդ Պարսիկէն և մի Հայ վարպետք, և յետ վերականգնելոյ զուսումնարան լսելով թէ կայ Պողոս վարդապետ Պրաւտադի ուսեալ ոմն, եւ բերել զնա եկեալ յիշեալ վարդապետն, եւ այդ 'ի պարսպի առաջնորդարանին վրժատուն և սկսաւ ժողովել Հայ մեկտիս և յանձնել Պողոս վարդապետի վան ուսուցանելոց Հայոց լեզուն ինչեւ ցաւարտի ուսումնարանին յին է մինչև 1824 ամն : Զայս ևս ոչ բերող համարիմ յիշել, զի երբ 'րաքսարք եպիսկոպոսն սկսաւ փորի տալ զհիմն ուսումնարանին, մի ոմն բարեկամաց նորա հարցանէ ցնա թէ՞ «Սրբազան, Զայս մեծ շինութիւն որ սկսեալ ես ուստի և ինչ գօտարով պարտի շինել : Պատասխանաց Ներսէսն, թէ «Աստուած շէնարհէ Հայոց ազգն, կօշնեն միշտ ագա-

դուտ գործերն » : Արդարեւ բոլորեքեան ծիծաղէին ասելով թէ, այսպիսի մեծ շինութիւն ուստի պարտի աւարտիլ զի ոչ ինքն ունի անձնական հարստութիւն և ոչ հարստ անձինք ունին այդչափ կարողութիւնն : Բայց երբ սկսեաց շինութիւնն, յամենայն կողմից նրախատգէտ Հայազգիքն սկսեցին օգնել նմա, մինչ զի 'ի Պարսկաստանէ մի ոմն ներքինի Պարսից թագաւորին, Մանուշար խան Ենիկօպուղեանց, զոր 'ի մանկութեան իւրում գերի տարեալ ներքինացեալ էին Պարսիկք, լուեալ զայսպիսի մեծագործութենէն և ազգաօգուտ շինութենէն Ներսիսի, առաքեաց նմա 5000 ռուպլի արծաթ, և ծածկաբար գրէ թէ, «ըսելով ձեր ազգաօգուտ շինութենէն վսեմ հայրենեաց իմաց, առաքեմ առաջին անգամ այսքանս միայն, և եթէ հարկաւորեցի ևս, ծանուցանել ինձ : Ընդ նմին թէ իմ հագին էլ քեզ եմ յանձնում և միշտ պատրաստ եմ մինչև ցօլերջին կարողութիւնն իմ, նաեւ՝ թէպէտ ես երեսօք տաճիկ եմ, այլ հօգուտ և սրբտով քրիստոնէայ » : Այլ թիֆլիզու Հայերն այնչափ վառեալ էին այդ շինութեան սիրոյն, մինչև յառաջագոյն ազգային յայտնել ասելով. «Վաղիւս ո՞րքան մշակ և վարպետ հարկաւոր կլինի, եւ կամիմ հասուցանել նոցա վարձն :

«Ոչ աւելորդ համարիմ նաեւ քանի մի խօսք տալ վսեմ հիմնաւորութեան ուսումնարանին, թէ գետինն ուսումնարանին մասամբ պատկանէր հանգստարանին Հայոց և մասամբ Վրաց իշխան լուսաւորար (Գաւառիկին տաղեալ) Օրբելիանովին, երբ շինութիւնն սկսեցաւ, յիշեալ Օրբելիանովին զանգատեաց կուսակալ Երմոյովին թէ «Երեմիան իւրեան սեփական գետինն խառնեալ է 'ի ներքոյ շինութեան ուսումնարանին, մինչ զի յրմոյովին եկաւ անձամբ տնձին և տեսնելով որ հիմն շինութեան բարձրացեալ էր մինչև գետնի հաւասար, ասաց նենազ լուսաւորարին թէ՞ «Երեմիայ, այդ մի մեծ բան չէ և գուցէ մի վիճիլ այդ մասին : Հայոց եպիսկոպոսն վսեմ պայմաւանցեալ քաղաքի և յօգուտ բոլոր մանկանց թիֆլիզոյ այդպիսի շինութիւն է սկսեալ, որ ուրտի պէտք է ինչք և անտրտուն ձեռնառ շինութեան, և ոչ թէ արգելք տալ : Կենազ լուսաւորարն սկսեաց մի քանի անվայելու խօսքեր ասել թէ՞ «Եպիսկոպոսն ինձ խաբեաց, այսքան խոտաւացաւ տալ և շտուեց : Առ այսպիսի խօսակցութիւն նորա Երմոյովին բարկացեալ հրամայեաց երեք օր բանտարկել յիշեալ նենազին ասելով թէ «Գուռնդէս համարձակեցար ստաբօս և խաբել անուանել եպիսկոպոսին » իսկ Ներսիսին յայտնեաց շարունակել շինութիւնն : Բայց զինք քանի մի ժամանակին Ներսիսին հարկաւորութիւն պատահեցաւ, գնալ 'ի Հաղբաւ վանքն 'ի տեսութիւն Եփրեմ կաթողիկոսին, որ գտանէր անդ զինի եւ լանկայ նորա յէջմիածնաց, վսեմ նեղութիւն կրելոյ 'ի պարտաւտարաց վանքին, և որոյ մասին ինքն Ներսիսի կաթողիկոսն էր պահանջեալ, որոյ խեղճան գրութեան օրինակն այսէն :

« Սկսելի սրգեակ իմ և եղբայր Ներսէս սրազան արքեպիսկոպոս :

« Գնա գրութեանս իմում տու ձեզ ընդ գերագին Մայեօր վասիլ Գարբիէլի Զօրղանովին 'ի 22 գեղեմեմբելի, նոյն օրն ստացալ և քայգ 'ի նոյն ամսոյ 20 գրեալք : Բայց գրեալ է. Արգեակն 'ի վերայ բարկու-

թեան ձերոյ մի՛ մոցէ և այլն, վսեմ որոյ աղաչեմ զաւսմելութեանս խնայել, զանցեալ անցեալ համարիլ, գտնէ լստ մարդարէին բանի՝ մի՛ մեզ, մի՛ մեզ, այլ վսեմ փառաց քրիստոնէի տեղոյն և սուրբ Հօրն մերոյ մեծ Գաւառայապետի լուսաւորչին մեծի աթոռոյ, 'ի մանկութենէ վսեմ նորին բազմաշխատութիւնք շինեցելով (որ ահա՛ մերձ է աղօտանալ վսեմ տնքաւ մեզաց իմաց), ուրմն և լստ բարի խոտմանդ շնորհ առնել գալ առ մեզ վսեմ նորին հոգս առնել, զի մինչ յամենայն դիմաց 'յայնց զօգնութեան յոյս մեր հասեալ, 'ի վերին աղգեցութենէն յորդորմովն սկսեալ անհաւաքեալ յայս գաւառելութեանս ժամանակի յանձն առեալ գամ յայսպիսի, այսպէս սառն ժամանակի, որ մինչ աստ ժամանակը քանիցս մեռեալ և կենդանացեալ եմ : Բայց այժմ ևս արգարեւ իբրեւ մեռեալ համարեալ, լստ որում մեռեալ յօգուտ քաղեալ դուրս ոչ կարեմ տալք ուղիղ քայլել թողում ասել մին աչքս իսպառ ըմբռնեալ 'ի սեւ ջրոյ և միւսն ևս թերաւաւ (որպէս յառաջ ևս գրեալ եմ) : Վստորոյ այլ ևս յոյս չունիմ ապրելոյ : Ուստի կրկին աղաչեմ, հաս և հաս փութով մինչ կենդանի իցեմ, վսեմ որոյ աթոռոյն լուսաւոր մօրն մերոյ և խղճալի մանկանցն միտաւորութեան, հոգն քեւ տեսեալ միւլմարիցիմ՝ զանաբժան քահանայապետութեանս զօրհնութիւնն մատուցիլ քեզ, և մեռայց : Եւ զայլ ինչ պարագայիւք 'ի ցաւակից սիրելոյն մերմէ Անտօն արքեպիսկոպոսն գիտեցէք : Ըստ գաւառելութեանս՝ այսքան հողի գրչաւ կաւայաք գրել արատաւօք քան թէ միւսեալ, և այլն : Բաւ է մեծի հանձնարգ, կրկին ողջ լելուք վսեմ իմ վշապանելոյս, Եփրեմ » :

Այս մեղմեմբէլ ևս Ներսէսն հեռացեալ էր 'ի թիֆլիզայ, յիշեալ Օրբելիանի գրեալ Պօլիցմէ յատր Մեմիկովին գաղաղեցեալն զշինութիւնն ուսումնարանին՝ պատճառ բերելով իւր գտնեալն 'ի մասին սեպհականութեան անդին իւրոյ : Մեմիկովին ազգական գոյով կնոջ կողմանէ ընդ կենազ լուսաւորար Օրբելիանովին՝ գաղաղեցոյց զշինութիւնն ուսումնարանին՝ բանտարկելով զվերակացուն շինութեան : Այս լուրն մինչև գրեցին Հաղբաւ և անգէն պատասխան ստացան Ներսիսն, տեսց քանի մի օր : Եկեալ Ներսէսն գտնեալեաց Երմոյովին յարարմանէ Պօլիցմէ յատրին, բայց Երմոյովին պատուելով զՄեմիկովին թոյլ թողեց առանց պատժոյ, որ շատ թուելի եղէ Ներսիսին : Եւ սա հարկաւորեալ գոյով ասաց Երմոյովին թէ «Գուռն ազգաօգուտ գործն փոխեալ ընդ արարմանց միոյ աստիճանաւորի, և ևս այս եղի առ իմ քակաման բարեկամութեան 'ի մէջ կուսակալ Երմոյովին և Ներսիսի, այլ շինութիւնն ուսումնարանին շարունակեալ, մինչև աւարտեալ շինութիւնն բացուեցաւ ուսումնարանն և աշակերտքն ժողովեցան անդ 'ի 1825 ամի : Այն ժամանակուան կայր 'ի Մոսկովի քաղաքի քահանայ մի հայոց Տէր Յուրութիւն Ուրմիւրեանց, այդ հմուտ լեզուի Հայոց և Ռուսաց : Սրան բերելով 'ի թիֆլիզ նշանակեց վերադառնալ ուսումնարանին : Նմանապէս՝ կայր 'ի քահան Ծահան Զրպետեան Հայ կաթողիկ, սա մանկութեան ժամանակն գնացեալ յԵրուսաղ ռուսեալ էր Հայերէն, Գաղղիերէն և այլ զանազան եւրոպիոյ լեզու, և ընկալեալ անդ-

